

KÖZLEMÉNYEK

HAMVAS LEVENTE PÉTER

A NIKÁPOLYI CSATA EMLÉKE EGY FRANCIA LOVAGREGÉNYBEN

Bóta Lászlónak

Ez a tanulmány egy régi adósság törlesztéseként született. Hajdani mesterem, Bóta László tanár úr, az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének fenomenje, 1996 őszén egyszer megkérdezte tőlem, hogy hallottam-e Antoine de La Sale középkori francia íróról. Mivel akkor még nem ismertem a „kis Jehan de Saintréről” szóló prózai lovagregényét, tanár úr arra biztatott, hogy olvassam el, majd kezembe nyomott egy paksamétát, mondván „Mikulás van benne – ha lenne irodalomtörténeti Nobel-díj, ez a téma megérdemelné”. Végül annyit árult el, hogy a regény egyértelműen Magyarországhoz kötődik, a szerző valószínűleg a nikápolyi hadjáratról szóló források alapján írta. Ezek után arra kért, hogy nézzem át jegyzeteit, és a nemzetközi szakirodalom tükrében értékeljem. Mindez 1996 őszén – a nikápolyi csata hatszázadik évfordulóján történt.

Bevezető gondolatok

Antoine de La Sale *Histoire de Petit Jehan de Saintré* című regénye a késő középkori francia próza jelentős alkotása. 1455-ben keletkezett, de jó száz évvel korábban játszódik. Címadó hőse egy touraine-i nemesifjú, aki tizenhárom évesen kerül Jó János (1350–1364) francia király udvarába, majd egy fiatal özvegyasszony, a tapintatosan csak „Szép Unokanővérek Hölgye”-ként emlegetett dáma – a királynő unokanővére – pártfogása alatt előkelő udvari ember, messze földön híres lovag lesz. Elannyira, hogy ő vezeti a francia sereget a szaracénok ellen Poroszországban vívott keresztes hadjárat során. Úrhölgye azonban elunja az örökös bajvívásokat, és rútul megcsalja egy élveteg szerzetessel.

Azóta, hogy a XVIII. század elején egy literátus úriember megmentette a feledéstől, a középkorászok mindenkor kötelességüknek érezték, hogy foglalkozzanak a regénnyel. Szélesebb publicitást azonban a francia közönség előtt is csak 1995-ben kapott, amikor megjelent a Blanchard-féle korszerű szövegkiadás.¹ 2001-ben azután a *Revue des Langues Romanes* egy különszámot szentelt a műnek, melyet a kortárs irodalomtörténet egybehangzóan a modern, realista regény előfutárának tekint.²

Jóllehet a magyar irodalomtörténészek előtt sem ismeretlen alkotásról van szó, idehaza Szabics Imre fordítása nyomán jutott el az olvasókhoz.³ Így érthető, hogy rajta kívül a

¹ *La Sale, Antoine de: Jehan de Saintré*. Éd. par Joël Blanchard, trad. Par M. Quereuil. Paris, Livre de poche, 1995., 1999. (Lettres gothiques)

² *Louison, Lydie–Servet, Pierre: Saintré, roman réaliste? Revue des Langues Romanes*, 105. (2001) 2. sz. 71. o.

³ *La Sale, Antoine de: Jehan de Saintré lovag története*. Ford. Szabics Imre. Budapest, Európa, 1985.

Saintrével – egy-két említéstől eltekintve – komolyabban senki sem foglalkozott nálunk.⁴ Márpedig, mint említettem, számunkra is fontos műről van szó, hiszen a központi epizód, a *Saintré* lovag pályafutásának csúcspontját jelentő nagyszabású kereszties hadjárat, történetileg egyértelműen azonosítható az 1396-ban Magyarországra vezetett és a nikápolyi szörnyű katasztrófában végződött török elleni kereszties hadjáratával. Ennek során Európa első alkalommal szembesült Bajazid szultán félelmetes haderejével, jól szervezett, magas szintű harcművészetével, ami az egész európai lovagságra, különösen a Burgund Hercegség és a Magyar Királyság hadseregére – egyszersmind a lovagi hadviselésre – végzetes csapást mért.

Amikor Bóta László tanár úr felhívta a figyelmemet a regényre, nemcsak azt egyértelműsítette számomra, hogy itt valójában „rólunk szól a mese”, de azt is hozzátette, hogy a regénybeli *Saintré* lovag senki mással nem lehet azonos, mint azzal a *Rettenthetetlen János* burgundi herceggel, aki 1396-ban – akkor még mint nevers-i gróf – a Nikápolyba irányított burgundi-francia lovagsereg fővezére volt. Fogságba esett, de tetemes váltságdíj ellenében kiszabadult, majd megmaradt kíséretével a kereszténység bajnokaként tért haza. Később a francia lovagság hírhedt alakja, kiváló hadvezér, apja, Bátor Fülöp halálát követően, 1404-től Burgundia fejedelme, a korszak egyik legbefolyásosabb európai uralkodója lett.⁵

Valójában a külföldi szakmunkák tanulmányozásakor szembesültem azzal, hogy ezt a problémát elsősorban a magyar történettudomány, illetve hadtörténet oldaláról lehet megoldani. A nikápolyi csata, noha az egész európai kontinenst megrázó esemény volt, a magyar történelemben jutott kiemelt szerephez, lévén első állomása annak a hadtörténeti folyamatnak, amely később Mohácshoz és a történelmi Magyarország összeomlásához vezetett. Eseményeit ezért az 1850-es évektől kezdődően a hazai történeti, hadtörténeti szakirodalom minden vonatkozásban kimerítően pertraktálta. Ennek a felismerésnek a helyességét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy bár a regény és a nikápolyi hadjárat közötti párhuzam francia részről már a kezdet kezdetén fölmerült, a későbbiek során a kérdés teljesen vakvágányra futott. Lássuk, milyen kísérletek születtek a főhős alakjának azonosítására.

Egy tudománytörténeti rejtély nyomában

A saját korában igen népszerű, de a lovagi ideálok hanyatlásával feledésbe merült regényt – a francia középkor és reneszánsz más jeles alkotásaihoz hasonlóan – az előkelő irodalmár és mesegyűjtő, a modern francia filológia előfutára, Thomas Simon Gueulette adta ki elsőként 1724-ben.⁶

⁴ *Szabics Imre*: Magyarország Antoine de La Sale Jehan de Saintré lovag története című regényében. In: A középkor szeretete. Történeti tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére. Szerk. *Klaniczay Gábor* – *Nagy Balázs*. Budapest, 1999. 437–446. o.

⁵ A Burgund Hercegség felemelkedéséről lásd: *Vaughan, Richard*: Philip the Bold. The Formation of the Burgundian State. London, Longmans, 1962. (A továbbiakban: *Vaughan* 1962.) *Rettenthetetlen János* uralkodásáról *Uő*: John the Fearless. The Growth of Burgundian Power. London, Longmans, 1966. (A továbbiakban: *Vaughan* 1966.)

⁶ *La Sale, Antoine de*: L'histoire et plaisante cronique du petit Jehan de Saintré, de la jeune dame des Belles Cousines, sans autre nom nommer par A. de La Sale. Avecques deux autres petites histoires de messire Floridan et de la belle Ellinde par Nicolas de Clamanges, traduits par Rasse de Brunhamel et l'extrait des croniques de Flandres par A. de La Sale, ouvrage enrichi de note, ... d'une préface sur l'origine de la chevalerie et des anciens tournois... par T.-S. Gueulette. Paris, D. Mouchet, 1724.

Gueulette nemcsak kinyomtatta, de írt is egy hosszabb előszót a regényhez. A korabeli királyi levéltár, valamint magánarchívumok, családi genealógiák anyagára támaszkodva már itt arra hívta fel a figyelmet, hogy bár a regény Jó János idején játszódik, történeti kerete sehogyan sem illeszthető a XIV. század közepébe. Egyebek mellett arra hivatkozott, hogy az elbeszélő többször is említi a király fivéreit, *Anjou, Berry és Burgundia urait*, akik *a királyi udvarban tartózkodnak* éveig. Márpedig ezeket a tartományokat az angol fogságba esett Jó János király az 1356-os poitiers-i csata után adományozta a saját *fainak*, a fent említett hercegeknek, ily módon erősítve a veszélybe került francia uralkodóház hatalmát. A történet tehát nem játszódhat előbb, mint V. Károly (1356–1380) vagy még inkább VI. Károly király (1380–1422) uralma idején.

Az a tény, hogy maga a címadó hős, *Jehan de Saintré lovag szintén történeti személyiség*, természetesen Gueulette előtt is ismert volt. Froissart számtalan említést tesz róla krónikájában.⁷ Tőle tudjuk például, hogy Saintré is részt vett az angolok ellen vívott poitiers-i csatában. Derekasán küzdött a királyi hercegek oldalán, és később is kora egyik legvitézesebb lovagjaként tisztelték. Az Anjou hercegek szolgálatában, maine-i udvarnagyként halt meg. *De hogy egyetlen keresztes hadjáratban is részt vett volna, arról nincsen tudomásunk*, és föltehető, hogy *a nikápolyi csata idején már nem is élt*. Gueulette – talán, mert megérezte, hogy e fiktív hős alakja mögött hús-vér embernek kell rejtőznie – hitelesnek fogadta el a regény életrajzi adatait, így azt is, hogy Saintré 1368-ban hunyt el és teste Pont-Saint-Esprit városában nyugszik. Két levéltári forrás nyomán úgy érvelt, hogy a Froissart-nál is említett Saintrének lehetett egy fia, és valójában ez az ifjabb Saintré szolgálhatott a regényhős mintájául.

Nos, minderre hogyan reagált a szakkritika? A francia irodalomtörténet-írás értékelhető módon a XIX. század hetvenes éveitől kezdett foglalkozni La Sale regényével. Értelemszerűen irodalmi értékei felől közelítették meg, ám a történeti háttér azonosításával a szakirodalom máig adós maradt.

Miután Gueulette megalkotta a második Saintré mítoszát, ennek történetiségét hosszú ideig senki kétségbe nem vonta – érdemes ebből a szempontból fellapozni a *Grand Larousse Saintré*-szócikkeit. A *II. Saintré* címszó alatt ott található La Sale regényének vázlatos kivonata. A dolog pikantériája, hogy a Gueulette elképzelését kritikátlanul átvevő lexikonszerkesztő még meg is toldotta a feltételezéseket azzal, hogy ez a második Saintré, miután a királyi udvarban fényes karriert futott be, *részt vett a nikápolyi hadjáratban!*⁸ Jó évszázad elteltével jutott eszébe az amerikai Charles Knudsonnak, hogy utána kellene nézni az ifjabb Saintrére vonatkozó forrásoknak. Talált is két nyugtát 1380-ból, illetve 1385-ből, amelyeken szerepel a Jehan de Saintré név, pontosabban valami hasonló. De hogy az a két számla – hangsúlyozza –, amelyeket egy bizonyos „Jean de Saintré”, illetve „Jeh. de Saint trye” nevű úr részére lovagi szolgálatai ellenében kiállítottak, a kérdésben

⁷ *Froissart, Jean: Oeuvres de Jean Froissart. Publié avec les variantes des divers manuscrits par baron Kervyn de Lettenhove. Bruxelles, V. Devoux, 1867–1876. Saintréről: 2. k. 1867. 6. o. 4. k. 1868. 343. o. 5. k. 1868. 283., 287., 443., 445., 452. o. 8. k. 1869. 421. o. 18. k. 1874. 438., 462. o. 23. k. 1876. (mutató); Nikápolyról: 15. k. 1871. 217. o.*

⁸ *Labé, Louis: Saintré (Jean IIe de). Biographie Universelle ancienne et moderne. 18. k. Paris, é. n., 421. o. a–b.*

nem tekinthető perdöntőnek, egészen nyilvánvaló.⁹ Két komolyabb tanulmányt is szentelt a témának. A közvetlen és a közvetett források alapján rekonstruálta a valós Saintré alakját, kizárva annak lehetőségét, hogy La Sale regényhősét – a Gueulette által bemutatott két bizonylaton túl semmilyen dokumentummal nem identifikálható – második Saintréről mintázta volna.¹⁰ Knudson tehát egyfelől eloszlatott egy két és fél évszázados félreértést. Másfelől azonban végleg dezorientálta a kutatást, elsikkadva a fölött a tény fölött, hogy a regény történeti hátterének, valamint a főhős mintájának azonosításához a kulcsot a műben elbeszélte poroszországi kereszties vállalkozás és a nikápolyi hadjárat közötti szembevetendő párhuzamok vizsgálata jelentheti – jóllehet a regénynek ezt a fejezetét külön tanulmányban is tárgyalta.¹¹

Ezek után jogosan vetődik fel a kérdés: hogyan lehetséges, hogy a legutóbbi időkig a francia kutatók részéről még csak fel sem merült, hogy Gueulette talán mégiscsak jó nyomon indult el, ha téves következtetésre jutott is. Ahelyett, hogy a Knudson által elejtett fonalat bárki felvette volna, az egész kérdéskört a francia irodalomtudomány úgyszólván ignorálta, és még csak a feltevés szintjén sem fogalmazódott meg, hogy *amennyiben Gueulette-nek és a Grand Larousse szócikkírójának igaza van és itt valóban a nikápolyi csatáról van szó, akkor a regény főhőse mögött senki mást, csakis azt a Rettenthetetlen János burgundi herceget kellene keresni, aki francia részről az egész hadjáratot fémjelazte*. Azt ugyanis a francia irodalomtörténészeknek is tudniuk kellett, hogy a mondott János herceg a XIV–XV. század fordulóján nemcsak kora egyik legismertebb személyisége, a francia főnemesség legbefolyásosabb tagja volt, de vélhetően éppen a nikápolyi csatában mutatott vakmerősége okán kapta kortársaitól a „sans peur”, azaz Rettenthetetlen, más fordításban Félelemnélküli epitetont. Valóságos tudománytörténeti rejtéllyel állunk tehát szemben.

Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy amikor 2001-ben a *Revue des Langues Romanes* különszámot szentelt a Saintrének, Denis Lalande – egyébiránt nem a történeti hátteret vizsgáló – tanulmányában fölvetette, hogy a hadjárat epizód bizonyos mozzanatait a nikápolyi csata egyes eseményeire utalnak. Így például a poroszországi Thorn városa alatt gyülekező francia kontingens az 1396-ban Budánál a magyarokkal és más európai hadakkal egyesülő francia-burgund seregre emlékezteti a szerzőt. Az pedig, hogy Csehország királya a hadjárat előtt lovaggá üti Saintrét, egyértelműen megfelel annak a történelmi ténynek, hogy Viddin falai alatt Zsigmond király János herceget ünnepelesen felvette a lovagok rendjébe. Lalande ötmondatos, mintegy mellékesen odavetett megjegyzéseit azonban semmiképpen sem lehet komoly erőfeszítésnek tekinteni a kérdéskör tisztázása kapcsán.¹²

⁹ Knudson, Charles: The Two Saintrés. In: Romance studies in memory of Edvard B. Ham. Szerk. Urban Tigner Holmes. Hayward (California), 1967. 75. o.

¹⁰ Knudson, Charles: The Historical Saintré. In: Jean Misrahi Memorial Volume. Studies in Medieval Literature. Szerk. Hans Runte. Columbia, 1977. 284–309. o.

¹¹ Knudson, Charles: The Prussian Expedition in Jehan de Saintré. In: Études de langue et de littérature du moyen âge, offertes à Félix Lecoy. Paris, Champion, 1973. 271–277. o.

¹² Lalande, Denis: Violence et courtoisie dans le roman de Saintré. *Revue des Langues Romanes* 105. (2001) 2. sz. 38–39. o.

Egy meggyőző kísérlet a főhős azonosítására: Jacques de Lalaing

Egyetlen történeti szemléletű munka tett kísérletet a főhős azonosítására. Alphonse Bronarski az 1920-as évek elején doktori disszertációt szentelt a témának. A mű második részében elbeszélte, fabliau-szerű szerelmi háromszöget vizsgálva, cáfolhatatlan bizonyítékokkal érvelt amellett, hogy e novellisztikus záró epizód valóságmagvát egy kortárs szépasszony botrányos élete szolgáltatta. A szóban forgó előkelő hölgy, Marie de Clèves, éppen a regény keletkezését megelőző években keveredett mindenféle pletykára okot adó kalandokba. Bronarski nem csupán arra figyelte fel, hogy e nemesasszony coucy-i kastélya Champagne-ban éppúgy egy egyenlőszárú háromszöget alkotott Coucy városával és Nogent-sous-Coucy apátságával, mint a regényben, sőt hogy e valaha virágzó kolostor apátját, a polgári származású Jehan Rousselt, 1451-ben léha életmódja miatt felmentették, de megtalálta Marie de Clèves udvarhölgyeinek névsorát is, amelyben három név pontosan egyezik a regénybeli úrhölgy kíséretében lévő hölgyekével. Ennek nyomán a lovagot Bronarski Marie de Clèves gáláns udvarlójával, a kortársak szemében az ideális lovageszményt megtestesítő Jacques de Lalaing-nel azonosította. Arra is talált forrásokat, hogy a regényben elbeszélte számos lovagi torna egyike-másika valóban Lalaing nevéhez kapcsolódott.¹³ A probléma azonban ismét csak az, hogy *Lalaing* Saintréhez hasonlóan *nem vett részt egyetlen komolyabb kereszties hadjáratban sem.*

Tovább bonyolítja a kérdést, hogy a korabeli krónikákat idéző első rész naiv hangvételével, lovagias eszményeket hirdető idealizált stílusával szemben e meglehetősen vaskos realizmust mutató második cselekményszál, mely a regénynek mintegy utolsó egyharmadát teszi ki, a mű első felétől mind stílusában, mind pedig világgképében oly föltűnően eltérő jellegű, hogy szerzősége máig vitatott.¹⁴

Egy lovagi karrier regényes krónikája

Nézzük ezután kissé részletesebben is a regény cselekményét. A főhős, az ifjú francia nemesúr, a Touraine-béli Saintré urának fia, tizenhárom évesen kerül Jó János király udvarába. A kistermetű sovány fiúcska hamar kitűnik testi erejével és bátorságával, mert – miként a regény mondja – „szíve vasból és acélból volt”. Hamarosan az egész udvar megkedveli a jóraláló, szófogadó gyermeket, és egy udvarbéli hölgy veszi pártfogásába. Pénzzel és jó tanácsokkal látja el, hogy egyengesse karrierjét. Ez a fiatal özvegyasszony jó néhány évvel idősebb Saintrénél. Az udvar befolyásos személyisége, akit az író csupán a „Szép Unokanővérek Hölgyeként” (*La Dame des Belles Cousines*) emleget. A regényből később kiderül, hogy ez a királynőhöz fűződő rokoni kapcsolatára utal, akinek e hölgy unokanővére. Az ifjú lovag barátságot köt a szintén Touraine-béli *Boucicault*-val, kit más néven Le Meingre-nek neveznek. Annyira összebarátkoznak, hogy „két testvér sem szerezhette volna jobban egymást”. Saintré az elkövetkező időkben egyre nagyobb hírnevet

¹³ Bronarski, Alphonse: *Le Petit Jehan de Saintré. Une énigme littéraire. Extrait de Arch. rom.*, 5. (1921) 187–238., 390–408. o. Önálló kötetben: Florence, 1922.

¹⁴ Gaucher, Elisabeth: *Le chevalier, la femme et l'abbé. La structure du Saintré. Revue des Langues Romanes*, 105. (2001) 2. sz. 51. o. *La Sale, Antoine de* 6. jegyzetben idézett műve, 1995., 1999., introduction par Joël Blanchard, 16–17. o.

vív ki magának lovagi bajvívásai során, a király legkedvesebb apródja lesz, kinek fivérei, az udvarban tartózkodó *Anjou*, *Berry* és *Burgundia* urai szintén kitüntetik figyelmükkel. Mire eléri a huszonöt esztendős kort, a király megbízza a szaracénok ellen indított poroszországi keresztes hadjárat vezetésével.

Útra kelvén, a franciák először a poroszországi *Thorn* városába érkeznek, ahol a gyülekezőt tartják a többi keresztény fejedelem hadaival, majd innen indulnak a csatatérre, *Bellehoch* sík mezejére. A csatában Saintré igen kitűnik bátorságával, még az ellenség vezérét is megöli. Hazatérve országszerte ünneplik a győzteseket. Saintré azonban nem telik be a dicsőséggel – újabb és újabb lovagi vállalkozásokba fog. Messze földön, külhoni udvarokban is szerencsét próbál. Az úrnő nehezen viseli Saintré távolmaradását, vidéki birtokára költözik, hogy enyhítse mélységes bánatát.

Itt, ennél a résznél a regény mintha újabb történetbe csapna át. Egész hangneme megváltozik. A ragyogó sisakrostélyok szemet gyönyörködtető, froissart-i látványát, a gálás párbeszédet, a grandiózus csataleírásokat felváltja a couleur locale erőteljes megjelenítése, a dinamikus cselekményszövés és a vidéki élet színes leírása. E második részben egy Boccacciót idéző novellát olvashatunk. Az úrnő, miután elvonult kastélyába, megismerkedik a szomszédos apátság „huszonöt esztendő” életveg perjelével. A bőséges böjti vacsoráknak, solymászatoknak és egyéb multságoknak hála, az úrnő hamar elfelejti bánatát, és a hatalmas termetű, szőrös apátúr izmos karjai közt lel megnyugvást. Az újabb vitézi körúttjáról hazatérő Saintré azonnal felkeresi vidéken időző szerelmét, de hiába minden udvarias szólam, az úrnő csak neveti Saintré ostoba finomkodásait. Ráadásul kénytelen-kelletlen még az apátúr kihívását is el kell fogadnia, hogy csupasz kézzel álljon ki vele párbajra. A hölgy hahotájától kísért küzdelemben a lovag csúf módon többször is földre kerül. A szegényt végül kíméletlenül megtorolja azzal, hogy színleg békét ajánlva vacsorára invitálja a kolostor lakóit az úrnővel és kíséretével egyetemben. Ajándéku egy páncélt adományoz a hiú papnak, aki – polgári származású lévén soha páncélt nem viselt – azonnal magára ölti a díszes fegyverzetet. Mármost ő sem kerülheti el a viadalt, a lovag is legott páncélt ölt, jól ellátja a szerzetes baját, és okulásképpen átszúrja a nemeseket és vitéz lovagokat ócsároló álnok nyelvét.

Saintré ezután az egész udvar előtt elmeséli a történetet, megszegyenítve hűtlen szeretőjét. Ezt követően Saintré – így meséli az író – még sok lovagi tettet hajtott végre, és úgy halt meg az Úr 1368. évében, Pont-Saint-Esprit városában, hogy – amint sírfeliratán olvasható – mindenféle Franciaország legvitézebb lovagjaként tisztelték.

Rettenthetetlen János burgundi herceg viselt dolgai a regény tükrében

János herceg Rouvres-ban vagy Dijonban született 1371-ben. A regénybeli lovaghoz hasonlóan szintén igen fiatalon került a francia királyi udvarba, miután apjától Nevers grófságát kapta hűbértulajdonul 1384-ben.¹⁵ A tizenhárom éves fiúcskát apja, Bátor Fülöp burgundi herceg bizonyára ekkor vitte magával Párizsba. V. Károly király ugyanis – Fülöp herceg bátyja – 1380-ban váratlanul meghalt, és egy 12 éves fiúcskát hagyott maga után. Ettől fogva a kiskorú VI. Károly helyett nagybátyjai, *Károly Anjou*, *János Berry* és

¹⁵ Vaughan 1966. 229–230. o.

Fülöp Burgund hercegek uralkodtak. Hármójuk közül a legidősebb és legbefolyásosabb a burgundi herceg volt, aki okos diplomáciával, ügyes házasságokkal megszerezte magának a flamand területek feletti hatalmat, ami óriási bevételekkel járt. Bár sohasem szakadt el Franciaországtól, Burgundiát nagyhatalommá emelte, és mindvégig befolyása alatt tartotta a francia politika eseményeit.¹⁶

A francia udvarban az ifjú nevers-i gróf kitűnt harciasságával. Azt mondják, hogy alacsony, sovány alkata ellenére nagy testi és szellemi erő párosult benne. Akaratossága állítólag sok gondot okozott apjának, és a diplomáciai megfontolások mellett ez is közrejátszott abban, hogy viszonylag fiatalon összeházasította a nála nyolc évvel idősebb Bajor Margittal.¹⁷ Ez a Bajor Margit – éppúgy, mint a regénybeli Szép Unokanővérek Hölgye – nagyapja, Bajor Lajos révén, VI. Károly feleségének, Bajor Izabellának volt *unokanővére*.

A nevers-i gróf fiatal éveiről nem sokat tudunk. Annyi bizonyos, hogy élete jelentős fordulatának számított, amikor huszonötödik életévébe lépve – akárcsak a regényben Saintré – kinevezték a Magyarországra indított hadjárat élére. Ekkor, 1395-ben érkezett Párizsba Zsigmond követsége, hogy a francia vezetést egy keresztes háború tervének nyerve meg.¹⁸

Hogy megértsük e követség hátterét, vessünk egy pillantást a balkáni határvidékre. Az 1380-as években, amikor a török megvetette a lábát a Balkánon, a magyar melléktartományoknak az a hatalmas védvonala, amely a tatárjárás előtt az Adriától a kun pusztákig húzódott, de a Balkánon azután is fennállt, néhány rövid évtized leforgása alatt összeomlott. Zsigmond jól látta, hogy a nemesi felkelésen alapuló határvédelem még ideális esetben is alkalmatlan a helyzet kezelésére, hiszen eleve lehetetlenné tette nagyobb embertömegek mozgósítását.¹⁹ Márpedig a megváltozott viszonyok nagy létszámú, jól szervezett és kellő időben végrehajtott megelőző hadjáratot tettek volna szükségessé. Miután többszöri katonai próbálkozásai kudarcba fulladtak, Zsigmond Kanizsai Miklós tárnokmesterét bízta meg, hogy az európai uralkodókat egy törökelleni keresztes háborúra bírja.

A fiával Párizsban időző Bátor Fülöp azonnal felismerte a hadjáratban rejlő lehetőségeket. Részben a burgundi érdekek földközi-tengeri kiterjesztése, részben pedig fia tekintélyének megalapozása miatt minden erejével felkarolta a török elleni hadjárat tervét, és kijelentette: azt szeretné, ha fia a francia lovagság fővezéréként a hitetlenek elleni keresztes hadjáratban nyerné el a lovagi sarkantyút.²⁰ Úgy is lett. A nevers-i gróf – akárcsak a regényben Saintré – jó barátja, Boucicault marsall oldalán fényes kísérettel indult Budára.²¹ A keresztesek 1396. április 20-án Burgundia székhelyéről, Dijonból indultak útnak, majd Budáról továbbhaladva az al-dunai Turnu Severinnél csatlakoztak a hídfőállást biztosító magyar seregekhez.²²

¹⁶ Vaughan 1962. 3–40. o.

¹⁷ Wertner Mór: A nikápolyi hadjárat 1396-ban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 26. (1925) (A továbbiakban: Wertner 1925.) 221. o.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Deér József: Zsigmond király honvédelmi politikája. *Hadtörténelmi Közlemények*, 37. (1936) 1–57. o.; 169–202. o. (Klny. Budapest, 1936.), vö. 11–12. o.

²⁰ Bárczay Oszkár: Nikápoly. *Hadtörténelmi Közlemények*, 7. (1894) 488. o.

²¹ Wertner 1925. 221. o.; Bárczay Oszkár: i. m. 488–490. o.

²² Wertner 1925. 226–229. o.; Kiss Károly: A nikápolyi ütközet. *Ovasmányok a hadtörténelemből*, 2. *Magyar Académiai értesítő*, 15. (1855) 4. sz. 259. o.

Itt kell megjegyeznem, hogy Bóta László szerint Turnu Severint takarhatja a regénybeli *Thorn*. A Turnu Severin nevet a *Turnu–Thorn* hangalaki hasonlóság alapján keverhette össze később a szóhagyomány, ami a korabeli átlagember földrajzi ismereteit tekintve egyáltalán nem meglepő. La Sale ennek okán helyezhette az eseményeket Poroszországba. Már csak azért is, mert Thornban a hadjáratban nagy erővel részt vevő Német Lovagrendnek lehetett a gyülekezőhelye.²³ De nézzük, hogyan írja le La Sale az ezt követő eseményeket.

A poroszországi hadjárat, La Sale regényében

A keresztesek, miután hajnali misét hallgattak és megfrüstököltek, Bellehoch sík mezéjén öt hadoszlopban álltak fel. Ám mielőtt a csata elkezdődött volna, Saintré csataménjén Csehország királya elé lovagolt, és „Istenre, a Szűzanyára és Szent Dénesre, arra kérte, venné fel őt a lovagok rendjébe. A jó király, ki nagyon szerette Jehant, miként általában minden franciát, boldogan a keblére ölelte őt, majd lovaggá ütötte, kérve Istent, adjon meg néki minden dicsőséget és örömet, amit csak kíván. Ettől fogva Jehant mindenfelé Saintré úrnak nevezték.”²⁴

Az előhadat a franciák alkották a Német Lovagrend csapataival, a jobbszárnyat a cseh király serege, a balt Litvánia és Lengyelország fejedelme vezette, a derékhadat a „Boldogasszony zászlóalja” alkotta, míg az utóvédet Missgrave herceg biztosította a magyar király csapatainak élén. A szaracénok három lovas és három gyalogos hadtestet alkottak, megparancsolván a gyalogosoknak, hogy szorosan a lovasok mögött haladjanak.

A francia lovagok a csata kezdetén ádáz erővel vetik magukat az ellenségre. Saintré csataménjén mindjárt az első rohammal letaszítja a szultánt nyergéből: „Isten akaratából lándzsájával nyakvértje résénél találta el a török császárt, és fegyverének vasát a nyakába mélyesztvén, holtan taszította le lováról. Kemény és ádáz csata kezdődött ekkor.”²⁵ Saintré ezután a törökök hadizászlójához akar férkőzni, de minden oldalról rátámadnak, és csak annak köszönheti megmenekülését, hogy a többi lovag a segítségére siet. Ekkor a másik két szultán is megindul seregével, de a földre esett zászló láttára megtorpannak. Ugyanakkor támadásba lendül a szaracénok harmadik hadteste is, hogy a két szultán segedelmére induljon. A franciák ekkorra már úgy kimerülnek, hogy mind egy szálig odavesznének, ha a cseh király nem érkezik elcsigázott embereik megsegítésére. Ekkorra a törökök utolsó hadteste is fölfejlődik, és az eddigieknél is véresebb ütközet veszi kezdetét, melynek egy rohammal az utóvéd katonái vetnek véget, Missgrave herceg vezetésével, akkora öldöklést hajtva végre az ellenség sorai közt, „mintha csak védtelen juhok lettek volna”.²⁶ Végül a győztes hadjáratból hazatérő lovagokat nagy ünneppel, „harangzúgás közepette” fogadják, amerre csak járnak.²⁷

²³ A hadjáratban részt vevő német lovagokról lásd: Wertner 1925. 214–215. o.

²⁴ *La Sale, Antoine de* 1985. 197. o.

²⁵ *La Sale, Antoine de* 1985. 201. o.

²⁶ *La Sale, Antoine de* 1985. 203. o.

²⁷ *La Sale, Antoine de* 1985. 198–205. o.

A nikápolyi csata a források szerint

Miután a keresztések átkeltek a Dunán, az útjukba eső Viddint könnyű harccal elfoglalták, majd innen vonultak tovább Rachova irányába, ahol már komolyabb ellenállásba ütköztek. Viddin falai alatt történt, hogy Zsigmond a nevers-i grófot, valamint La Manche grófját és más francia nemesurakat lovaggá ütötte.²⁸ Innen szeptember 15-ére értek Nikápoly alá, ám a vár ostromához szükséges technikai felkészültség, illetve egy-egy vezetés és stratégia híján két hétig vesztegeltek itt mindaddig, míg Bajazid szultán felmentő seregei, a Balkán szorosain átkelve, meg nem érkeztek.²⁹

Az 1396. szeptember 28-án (más források szerint 25-én)³⁰ lezajlott ütközet során a keresztések hadrendje ugyanúgy állt föl, mint a regényben. Az előhadat a franciák alkották, akik csakis magukat érezték méltónak arra, hogy elsőként ütközzenek meg a törökökkel. Itt helyezkedtek el a Német Lovagrend seregei is. Zsigmond csapatai alkották a főszereget, a jobbszárnyat Lackfi, a balt Mircse oláh vajda biztosította – volna. Ha mindketten hátat nem fordítanak az ütközetnek az első andandó alkalommal. A hátvédet Zsigmond megbízható emberére, Garai Miklósrá bízta.

Bajazid seregei három hadtestet alkottak. Az első vonalat a besáncolt gyalogos janicsárok, őket hátulról a könnyűlovas szpáhik biztosították. A szpáhik mögött emelkedő magaslat fedezékében pedig Bajazid szultán válogatott katonái álltak lesben. A csatateret szegélyező Oszma folyó túlsópartján Lazarevics szerb fejedelem elitkatonái rejtőztek.³¹

Szólnunk kell az ütközet helyszínéről is. Ennek *Bellehoch* sík mezejére való lokalizálása – szintén Bóta László feltételezése szerint – azzal magyarázható, hogy Nagy-Nikápoly a Duna jobb partján oly magas platón fekszik, hogy innen a Duna átellenes oldalára mintegy rá lehetett látni.³² A francia–német keverék zsoldos nyelvben formálódott *Bellehoch* ('szép magaslat') tehát a dolgok összefüggésében másra, mint a Nikápolytól délre elterülő magaslati sík mezőre, nem vonatkozatható.

Az ütközetet megelőzően heves vitára került sor a francia lovagok és Zsigmond közt, aki azt javasolta, hogy a magyarok könnyűlovasai képezzék az előhadat, mert ők jobban ismerik az ellenség harcmódját.³³ A dicsvágytól tüzelt franciák azonban hallani sem akartak erről. Mindjárt a csata reggelén nekirontottak a törököknek, meg sem várva, míg Zsigmond katonái elfoglalják helyüket. Lovaikról leszállva, angol mód áttörték a gyalogos janicsárok első vonalát, és közülük sokat (egyes források szerint több ezer embert) levágtak. A megzavart janicsárok maradéka a könnyűlovas szpáhik mögé menekült. A vakmerő francia roham a szpáhikat is meglepte, akik a lesben álló Bajazid szultán sere-

²⁸ Le livre des faits du bon messire Jean Le Meingre, dit Boucicaut, maréchal de France et gouverneur de Gennes. 1–4. In: Nouvelle collection des mémoires pour servir à l'histoire de France depuis le XIIIe siècle jusqu'à la fin du XVIIIe, précédés de notices pour caractériser chaque auteur des mémoires et son époque, suivi de l'analyse des documents historiques qui s'y rapportent par Michaud et Poujoulat. 1. série. 2. tome. Paris, 1836. 237. o.

²⁹ Kiss Károly: i. m. 278–282. o.

³⁰ A csatára vonatkozó hadtörténeti szakirodalom értékelése nyomán Veszprémy László a 25-i dátumot fogadja el. *Veszprémy László: A nikápolyi hadjárat értékelése az újabb hadtörténetírásban. Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998) 61. o.

³¹ Kiss 1979. 284–285. o.

³² Kiss 1979. 264. o.

³³ Bárczay 1988. 592. o.

ge felé húzódtak vissza. A franciák abban a hitben, hogy a törökök főserégét futamították meg, ahelyett hogy visszatértek volna lovaikhoz, üldözőbe vették őket.³⁴ Amikor azonban látták, hogy túlságosan elszakadtak a derékhadtól, egyesek futólépésben igyekeztek a csatatér közepén emelkedő magaslatra. A látvány azonban, ami eléjük tárult, nem sok reményre adott okot: Bajazid több ezer válogatott katonából álló főserege ekkorra már felfejlődött – a franciák egyenesen beléjük rohantak.

Valószínűleg az ekkor kialakult kétségbeesett küzdelemben történhetett, hogy Bajazid szultánt a nevers-i gróf – alias Saintré lovag – földre terítette. Ezt az esetet, melynek során „egy ördögábrázatú, rút hitetlen a szultán feje búbjára sújtván buzogányával, erős ütésével megsértette annak a kedves testét és aranyos nyergéből a földre terítette”,³⁵ egy inkriminált török forrás is említi. Az olasz történetíró, Muratori szerint a szultánt maga Zsigmond emelte ki nyergéből.³⁶ Lévén azonban, hogy az ellenséget „megfutamító” első attackban Zsigmond nem vett részt, továbbá hogy a török császárnak a fején való megsebesítését a regény is az első összecsapás keretében említi, ez a harci tett – ha valóban megtörtént – nem Zsigmondnak, mint Muratori állítja, hanem a nevers-i grófnak tulajdonítható.

A magyarok szerepét az ütközetben a történeti források ellentmondásosan tárgyalják. A Boucicault marsall életéről szóló krónika (1409) azt állítja, hogy a magyarok hitvány módon megfutottak, és nem siettek a franciák segítségére, kivéve egy urat, akit „Magyarország nagy grófjának neveznek”.³⁷ Más források viszont tudni vélik, hogy Zsigmond a franciák rohamának összeomlása után ura lett a csatatérnek, sőt a török lovasságot is megtámadta, s Bajazid szultán már-már futásra gondolt, amikor a szerb fejedelem a segítségére jött.³⁸ A franciák elmarasztaló ítélete talán azon alapul, hogy Lackfi, kire Zsigmond hadainak tekintélyes osztagát bízta, ebben a kritikus pillanatban illant el a csatatérről.³⁹ A sereg derekán azonban a magyar had Garai Miklóssal – alias Missgrave herceggel –, Cillei Hermannal és német, illetve cseh zsoldosaival veszteg maradt, és oltalmába vette az ide menekülő franciákat. Garai Miklós egy ideig még nem tágított, kirtartott mindaddig, míg Zsigmond Cillei és Nürnberg gróf vezetésével, a Dunán horgonyzó gályákra menekült. Miután azonban kisszámú csapatával képtelen volt a mindinkább szaporodó török erőket feltartani, maga is a közeli hajókon lelt menedéket.⁴⁰

Az ütközet tehát katasztrófálisan végződött. Akik nem a csatatéren lelték halálukat, azokra Bajazid szultán kíméletlen bosszúja várt. Ott helyben több ezer hadifoglyot végeztetett ki, szörnyű mézszárlást hajtott végre. Csak azokat az előkelőket hagyta életben, akikért magas váltságdíjat remélt. Rettenthetetlen János és Boucicault említett barátsága itt nyert megerősítést, a nevers-i gróf ugyanis a szultán lábai elé vetette magát, Boucicault-rokonának nevezte, és könyörgött életéért. Megjegyzendő, hogy a súlyos vereség ellenére a fogságból hazatérő keresztes lovagokat mindenütt a kereszténység bajnokaiként fogadták, győzteseknek kijáró tisztelettel.⁴¹

³⁴ Kiss 1979. 285–286. o.

³⁵ Bárczay 1988. 594. o.

³⁶ Bárczay 1988. 594. o.

³⁷ Le livre des faits... 240. o.

³⁸ Bárczay 1988. 593–594. o.; Kiss 1979. 287. o.; Wertner 1925. 251. o.

³⁹ Kiss 1979. 303. o.

⁴⁰ Kiss 1979. 288. o.; Bárczay 1988. 594. o.

⁴¹ *Atiya, Aziz Suryal*: The crusade of Nicopolis. In: The crusade in the later middle ages. London, Methuen & co., 1934. 462. o.

Missgrave herceg: II. Garai Miklós

Az egész kérdéskör kapcsán perdöntő a magyar *Missgrave* herceg alakja, aki – mint korábban utaltam rá – a kereszties hátvédet vezető II. Garai Miklóssal azonos. A név *Miss* előtagja minden bizonnyal a macsói bánság középkori latin *Mysia* nevének rövidített alakja, hiszen ennek élén már 1354-ben a szóban forgó Garai Miklós apja, I. Miklós állt.⁴² Fiát, II. Garai Miklóst, Zsigmond 1387-ben nevezte ki macsói bánnak.⁴³

Garai Miklós Zsigmond egyik leghűbb embere. A nikápolyi vereség után – öccsét, Jánost előreküldve Magyarországra – elkísérte Zsigmondot Konstantinápolyba, majd vele maradt Dalmáciában és Horvátországban is. 1401-ben, amikor Zsigmondot az ellene szervezkedő főurak fogságba ejtették, saját fiát kezesül adva, a királyt ő menti ki és ülteti vissza trónjára. Zsigmond ezt azzal hálálta meg, hogy kiszabadulása után nemsokára nádornak nevezte ki.⁴⁴ Mindezek felett Cillei Annával legkésőbb 1408-ban kötött házassága révén a királyi párnak sógora is lett.⁴⁵

Zsigmond minden jelentős külföldi útján, mint a magyar küldöttség befolyásos tagja vett részt. Ott van Konstanzban, 1416-ban Londonban, az év júniusában pedig Párizsban az angolokkal kötendő békéről tárgyal.⁴⁶ A külföldön járt magyar urak legismertebbike, akít a különböző források – hasonlóan Boucicault életrajzírójához – „Magyarország nagy grófjának” („magnus comes de Hungaria”, „grand comte de Hongrie”, „großgraf zu Ungern”) neveznek.⁴⁷

Nem meglepő, hogy La Sale hercegeként emlegeti. Már apja, I. Garai Miklós nádor kiterjedt francia kapcsolatokkal rendelkezett, és VI. Károly francia királytól nyert címet, melyet fia részére a francia uralkodó Párizsban 1416. március 26-án Zsigmonddal egy-szerre – a hercegi címre utaló – arany koronával bővített.⁴⁸ Személyének jelentőségét mutatja, hogy angliai látogatása során a windsori Szent György kápolnában tartott ünnepi ceremónián az angol király mellett ült – miként az angol forrás említi – mint „a császár egy hercege”.⁴⁹

Összegzésként elmondható, hogy Antoine de La Sale regénye, a középkori francia próza e jelenős alkotása, csak nagyon kis mértékben írói fantázia szüleménye. Föltehető, hogy a szerző általunk ismeretlen írott forrásokat is felhasználta – német vagy flamand szövegre enged következtetni például a *Missgrave* név *grave* (graf) utótagja. A magyar történettudomány számára azonban mint a nikápolyi katasztrófával végződő magyarországi kereszties hadjárat külföldi visszhangja érdemel különös figyelmet.

⁴² Wertner Mór: *A Garaiak. Századok*, 31. (1897) 914. o.

⁴³ Uo. 920. o.

⁴⁴ Uo. 921. o.

⁴⁵ Uo. 923. o.

⁴⁶ *Bárány Attila*: Zsigmond király 1416-os angliai kísérete. *Aetas*, 19. (2004) 3–4. sz. 12–13. o.

⁴⁷ Uo. 12. o.

⁴⁸ Uo. 13. o.

⁴⁹ Uo. 13. o.

LEVENTE PÉTER HAMVAS

MEMORY OF THE BATTLE OF NICOPOLIS IN A FRENCH ROMANCE

Summary

Antoine de La Sale's novel *Histoire de Petit Jehan de Saintré* is a major work of late medieval French prose. It was written in 1455, but the story takes place a hundred years earlier. The main character is a young nobleman from Touraine who enrolls the court of French King John the Good (1350–1364) at the age of thirteen, then, under the patronage of a young widow, niece of the queen, he becomes a prominent man at the court and a far and wide famous knight. So prominent and famous that he gets to lead the French army against the Saracens in a crusade in Prussia.

Since a literate gentleman saved this novel from forgetting in the beginning of the 18th century, medievalists felt obliged at all times to deal with it. The work is not unknown for Hungarian literature historians, readers in Hungary can acquaint with it through Imre Szabics's translation. Besides him, there are only few mentions about *Saintré* and no other scholar has dealt with it in detail. The story, however, is an important one, because the central episode, the great crusade which meant the peak of knight Saintré's career, can be clearly identified in history, namely with the anti-Turkish crusade to Hungary in 1396 which ended in a terrible disaster at Nicopolis. Antoine de La Sale's novel, this outstanding achievement of medieval French prose, uses in fact only very little fantasy of the writer's.

The order of battle of the crusade army on 28 September (25 in other sources), 1396 looked the same as in the novel. The French came first, together with troops of the German Teutonic Order. The main body of the army was made up of Sigismund's units; the right wing was to be covered by Lackfi, the left wing by Romanian voivode Mircea. But they turned their back to the army the first instance they could. Sigismund ordered his reliable man Miklós Garai to cover the army's back.

When exploring this subject, the figure of the Hungarian Prince *Missgrave* is conclusive, who is equivalent with the leader of the crusade army's back, Miklós Garai II. The prefix *Miss* is most probably an abbreviation for the word *Mysia*, which is the medieval Latin name of the Banate of Macsó. This land had been ruled by Miklós Garai's father, Miklós I. from 1354. The son, Miklós Garai II was appointed Ban of Macsó by Sigismund in 1387.

LEVENTE PÉTER HAMVAS

LE SOUVENIR DE LA BATAILLE DE NICOPOLIS DANS
UN ROMAN COURTOIS FRANÇAIS*Résumé*

Le roman d'Antoine de La Sale intitulé *Histoire de Petit Jehan de Saintré* est une œuvre importante de la littérature française du Moyen Âge finissant. Elle a été créée en 1455, mais son action se passe plus de cent ans auparavant. Le protagoniste éponyme est un jeune homme noble de Touraine qui se retrouve à l'âge de treize ans dans la cour du roi de France Jean le Bon (1350–1364) avant de devenir, sous la protection d'une jeune veuve, cousine de la reine, un notable de la cour et un illustre chevalier. A tel point qu'il est chargé de commander l'armée française contre les Sarrasins lors de la croisade menée en Prusse.

Depuis qu'un littéraire l'a sauvé de l'oubli au début du 18e siècle, les médiévalistes se doivent de s'occuper de ce roman. Connue aussi des historiens hongrois de la littérature, l'œuvre fut publiée en hongrois dans la traduction d'Imre Szabics. A part lui, personne ne s'est vraiment occupé de *Saintré* dans la littérature spécialisée hongroise, même s'il a été parfois mentionné. Il s'agit pourtant d'une

œuvre importante, car la grande croisade dirigée par le chevalier Saintré au faite de sa carrière n'est autre que la croisade menée contre les Turcs qui a traversé la Hongrie avant de se terminer par une défaite terrible à Nicopolis. Ce roman important d'Antoine de La Sale n'est donc pas le fruit de l'imagination de son auteur dans la mesure où il est basé sur des faits historiques.

Lors de la bataille du 28 septembre 1396 (certaines sources la datent du 25), l'ordre de bataille des croisés était le même que dans le roman. L'avant-garde fut composée de troupes françaises et de l'Ordre des Chevaliers teutoniques. Le gros de l'armée comprenait les troupes de Sigismond, les ailes droite et gauche auraient dû être respectivement assurées par Lacković et le voïvode valaque Mirce, si ceux-ci n'avaient pas fait marche arrière à la première occasion. Sigismond a confié l'arrière-garde à son homme de confiance, Nicolas de Gara.

Le personnage du prince hongrois *Missgrave* est déterminant pour cette problématique : il correspond en fait à Nicolas II de Gara, chef de l'arrière-garde croisée. Le préfixe *Miss* doit être la forme abrégée du nom latin *Mysia* du Banat de Mačva qui était dirigé déjà en 1354 par Nicolas I, père de Nicolas II de Gara. Son fils fut nommé ban de Mačva par Sigismond en 1387.

LEVENTE PÉTER HAMVAS

DAS ANDENKEN AN DIE SCHLACHT VON NIKOPOLIS IN EINEM FRANZÖSISCHEN RITTERROMAN

Resümee

Der Roman *Histoire de Petit Jehan de Saintré* von Antoine de La Sale ist ein bedeutendes Werk des französischen Prosa des Spätmittelalters. Das im Jahre 1455 entstandene Werk spielt mehr als einhundert Jahre vor diesem Datum. Der im Titel vorkommende Protagonist ist ein junger Adeliger aus Touraine, der mit dreizehn Jahren auf den Hof des französischen Königs Johann II. des Guten (1350–1364) kommt und mit der Unterstützung einer jungen Witwe, der älteren Cousine der Königin, zu einem edlen Hofmann und weit bekannten Ritter avanciert. Er bringt es sogar zum Anführer des französischen Heeres im Kreuzzug gegen die Sarazenen in Preußen.

Seitdem der Roman Anfang des 18. Jahrhunderts von einem Literaten vor dem Vergessen gerettet worden war, hatten die Mediävisten stets das Gefühl, es sei ihre Pflicht, sich mit dem Roman zu beschäftigen. Das Werk ist auch den ungarischen Literaturhistorikern nicht unbekannt, da es in Ungarn in der Übersetzung von Imre Szabics den Weg zu den Lesern fand. Außer ihm beschäftigte sich jedoch – mit Ausnahme von ein-zwei Erwähnungen – in der ungarischen Fachliteratur niemand ernsthaft mit dem *Saintré*, obwohl es sich um ein wichtiges Werk handelt. Die zentrale Episode, der groß angelegte Kreuzzug, der den Höhepunkt der Laufbahn von Ritter Saintré darstellt, kann nämlich historisch eindeutig mit dem gegen die Türken nach Ungarn geführten Kreuzzug des Jahres 1396 identifiziert werden, der in der schrecklichen Katastrophe von Nikopolis endete. Der Roman von Antoine de La Sale, dieses bedeutende Werk der mittelalterlichen französischen Prosa, ist nämlich nur zu einem sehr geringen Teil ein Ergebnis der Fantasie des Autors.

Im Laufe des Gefechts am 28. September (anderen Quellen zufolge am 25. September) 1396 war die Kriegerordnung der Kreuzritter mit der im Roman identisch. Die Vorhut wurde von den Franzosen gebildet, hier befanden sich auch die Heere des Deutschen Ritterordens. Das Hauptheer wurde von den Truppen Sigismunds gebildet, der rechte Flügel wurde von Lackfi, der linke vom walachischen Woiwoden Mirce gesichert – besser gesagt: sie wären gesichert worden, wenn nicht beide dem Gefecht bei der ersten sich bietenden Möglichkeit den Rücken gekehrt hätten. Die Nachhut wurde von Sigismund seinem verlässlichen Mann, Miklós Garai, anvertraut.

ЛЕВЕНТЕ ПЕТЕР ХАМВАШ

ПАМЯТЬ О БИТВЕ ПРИ НИКАПОЛИ В ОДНОМ ФРАНЦУЗСКОМ
РЫЦАРСКОМ РОМАНЕ*Резюме*

Роман Антуана де Ла Сале *Histoire de Petit Jehan de Saintré* является значительным произведением французской прозы позднего средневековья. Оно было создано в 1455 году, но действие в нем происходит на столетие раньше. Герой произведения – один туринский молодой дворянин, который в возрасте тринадцати лет попадает ко двору французского короля Иоанна Доброго (1350–1364), затем под покровительством одной молодой вдовы, двоюродной сестры королевы становится знатным придворным, известным далеко за пределами государства рыцарем. Он совершает такую карьеру, что ему было поручено возглавить французскую армию во время крестового похода в Пруссию против сараченов.

С тех пор, как в начале XVIII века один благородный любитель литературы спас это произведение от забвения, медиевисты всегда чувствовали своей обязанностью заниматься этим произведением. Этот роман не является неизвестным и для литературоведов Венгрии, где он был представлен читателям в переводе Сабич Имре. Кроме этого переводчика – за исключением одного-двух человек никто не занимался более детально романом *Saintré* хотя речь идет о действительно значительном произведении. Центральным эпизодом его является большой крестовый поход, ставший вершиной карьеры рыцаря Сантрэ. В историческом плане можно однозначно утверждать аналогию действия романа с крестовым походом против турок, который вели на Венгрию в 1396 году и который кончился страшной катастрофой при Никаполи. Роман Антуана де Ла Сале – значительное произведение французской прозы, по сути дела лишь совсем в малой мере является плодом авторской фантазии.

Боевой порядок крестоносцев в ходе сражения, происходившего 28 сентября 1396 года (по другим источникам, 25 числа), строился точно так же, как и в романе. В авангарде стояли французы, здесь располагались также и войска Немецкого Рыцарского Ордена. Войска Жигмонда составляли главное ядро армии. Правое крыло должно было быть обеспечено воеводой Лаккфи, а левое – воеводой Мирче олах, если бы оба воеводы не повернулись спиной к полю сражения при первом удобном случае. Защиту тыла Жигмонд поручил своему доверенному человеку Гараи Миклошу.

В связи со всем кругом вопросов решающую роль сыграла фигура венгерского князя *Мишиграве*, который аналогичен Гараи Миклошу II, возглавлявшему защиту тыла крестоносцев. Первый слог имени *Мишиш* по всей вероятности является сокращенной формой средневекового латинского имени *Mysia* банатского Мачо, ибо во главе его уже в 1354 году стоял Миклош I, отец упомянутого Гараи Миклоша. Сын Гараи Миклош II был назначен Жигмондом в 1387 году баном в Мачо.